

נושא העבודה :

גיל נישואין

תאריך: דצמבר 2015

העבודה מוגשת בחסות העמותה

של נוער שוחר משפט עברי

תוכן עניינים:

3	הקדמה	• פרק ראשון
4	מבוא	• פרק שני
5-10	משפט עברי	• פרק שלישי
10-14	משפט ישראלי	• פרק רביעי
15-19	פסקי דין	• פרק חמישי
20	השוואה	• פרק שישי
21	סיכום	• פרק שביעי
		• ביבליוגרפיה

הקדמה

עבודה זו הולכת לעסוק בנושא גיל הנישואין , כאשר אציג את המשפט העברי לעומת המשפט הישראלי ואערוך השוואה ביניהם , נושא זה מאוד רלוונטי לימינו והרבה עוסקים בו , ולכן ברצוני לחקור איך המשפט העברי ואיך המשפט הישראלי מתייחסים לעניין זה , מה הדין ברגע שלא נשמעים לחוק ובאיזה מקרים כן מתירים בכל זאת נישואין בגיל צעיר , מה השיקולים שמנחים להתיר נישואין כאלה ואפילו מקרים שבהם מאחרים את גיל הנישואין מכמה סיבות אפשריות.

בחרתי לעסוק בנושא זה מתוך התעניינותי בחוק גיל הנישואין כיום, וזה נושא שקרוב אליי אישית , ורציתי לבחון את הגבול שמתח החוק והפסיקה בנושא.

מבוא

נישואי קטינים, נערים ונערות הצעירים מגיל 18 היא תופעה מוכרת כבר אלפי שנים. עד המאה ה-20, נישואי קטינים הייתה תופעה נפוצה והיא נעשתה על-מנת לחזק קשרים בין משפחות, להגביר את הסיכוי להמשך השושלת המשפחתית וליצירת כוח עבודה. הסיבות לנישואי קטינים הן רבות וכוללות: הריון, מניעים דתיים, לחץ סביבתי ומשפחתי, שידוכים, סיבות כלכליות ועוד.

¹בתחילת המאה ה-20 החלו גורמי מקצוע להכיר בהשלכות השליליות של נישואי קטינים, כגון הקושי של הקטין להתמודד עם כל מה שכרוך במחויבויות משפחתיות וגידול ילדים ובמחויבויות כלכליות למשפחה. יצוין כי הריון בגיל צעיר מאוד עלול לגרום נזק פיזי לאם ולתינוק, ואף נזק נפשי, עקב הריונות חוזרים, מכיוון שבמקרים רבים הנערה עדיין אינה בשלה לחיי נישואים ולאמהות.

עבודה זו הולכת לדבר על השיקולים שמנחים אותנו לקביעת גיל הנישואין במשפט העברי לעומת המשפט הישראלי, מה גרם לכך שבמשך השנים השתנה החוק בנושא גיל הנישואין בארץ, ומה החוק היום קובע. הנושא הזה מאוד מורכב היום בעקבות כל השינויים שהיו, נדון במקרים חריגים שבהם החוק כן התיר נישואין בגיל צעיר ולמה בכל זאת החוק לא מרבה להתיר נישואין כאלה.

¹ /Maggie Black, "Early Marriage – Child Spouses", <http://www.unicef-irc.org>

משפט עברי :

בפרק זה נלבן את השיקולים השונים הצריכים להנחות אותנו בשאלת גיל הנישואין. בשאלה זו נדון מארבעה היבטים: נישואין ובשלות נפשית: בשלות ליצירת קשר ולכניסה למחויבות, נישואין ולימוד תורה: הצורך בבנין עולם רוחני ומצוות לימוד תורה עם ולקראת חיי נישואין, נישואין ופרנסה: הצורך בפרנסה ואחריות כלכלית בבניית בית, נישואין והרהורי עבירה: ההתמודדות עם הרהורי עברה בחיי נישואין.

מתי להינשא? השאלה מהו הזמן הראוי לנישואין מטרידה זוגות רבים. על שאלה מורכבת זו תשובה פשוטה המסתכמת בעיקרון מנחה אחד כזה או אחר. להלכה נקבע שגיל הנישואין לבנים הוא 13 ולבנות 12 אך במהלך השנים חז"ל האמינו שבני זוג בגיל הזה עדיין אינם מוכנים ובשלים להינשא ולהקים משפחה ולכן חז"ל ציינו גיל לנישואין.

רבי יהודה בן תימא היה אומר: בן חמש שנים למקרא, בן עשר למשנה, בן שלוש עשרה למצוות, בן חמש עשרה לתלמוד, **בן שמונה עשרה לחופה.**

נישואין ובשלות נפשית : אחד הגורמים המשמעותיים ביותר לקראת נישואין הוא בשלות רגשית ליצירת קשר, לכניסה למחויבות ולבחירה מודעת של בן הזוג, תהליך הבחירה מחייב בגרות רגשית ובשלות נפשית של הזוג, חז"ל דרשו שהחלטה של איש או אישה להינשא תהיה של בני הזוג בעצמם ולאחר שכל אחד מהם בדק את ההתאמה לבן או לבת הזוג.

אמר רבי יהודה: אסור לאדם לקדש אישה עד שיראה אותה שמא יראה בה דבר מגונה. מצווה מחכמים שאדם לא יקדש את בתו עד שתגדל ותגיד בפלוני אני רוצה, וכן האיש לא ראוי לו לקדש קטנה ולא יקדש אותה עד שיראה אותה ותהיה כשרה בעיניו שמא לא תמצא חן בעיניו ונמצא מגרשה.

² ספר: בית, חינוך ומשפחה

הרב אלישע אבינר עסק בהתאמת הוראת המשנה לזמננו :

יתכן שחז"ל סברו שנער בן י"ח ואף צעיר מזה בוגר מספיק להקים משפחה איתנה . הוא כשיר לנישואין , אך זה איננו המצב בימינו . מרבית הנערים אינם כשירים לנישואין בגיל י"ח חסרות להם בגרות רגשית וגם אחריות לנהל משפחה. בימי קדם נערים בגיל העשרה כבר היו שותפים מלאים בכלכלת הבית ונטלו על עצמם אחריות חלקית בניהולו, לכן תהליכי ההתבגרות הנפשיים היו מואצים , בהגיעם לגיל י"ח רובם כבר היו בשלים לבנות בית . מה שאין בימינו .

נישואין ולימוד תורה : אחד השיקולים העיקריים בבחירת מועד הנישואין הוא יכולתם של בני הזוג לבסס את עולמם הרוחני ויכולתו של האיש לקיים את מצוות תלמוד תורה . עולם רוחני עשיר משפיע על אופיו ותוכנו של הבית העומד להבנות.

הגמרא עוסקת בשאלה מה קודם למה – לימוד תורה או נשיאת אישה ?

רבנן:ללמוד תורה ולישא אישה – ילמד תורה ואחר כך ישא אישה. ואם אי אפשר לו בלא אישה ישא אישה ואחר כך ילמד תורה.

אמר רבי יהודה : בהלכה נושא אישה ואחר כך ילמד תורה .

רבי יוחנן אמר: רחיים בצווארו ויעסוק בתורה?

ההוראה בשאלה מה להקדים-לימוד תורה או נישואין , משתנה בין מקומות שונים בשל גורמים שונים המשפיעים על צורת התנהלות החיים במקום. פרשני הגמרא הסבירו שהדבר תלוי במידת היכולת להמשיך וללמוד תורה אף לאחר הנישואין, כשאחד ממרכיבי יכולת זו הוא צורת החיים בכל מקום ומקום.

נישואין ופרנסה : אחד הגורמים המשפיעים ביותר על חייו של זוג צעיר הוא מצבם הכלכלי. הגמרא עוסקת בשאלה מהו הסדר הראוי: מצב כלכלי יציב ואחר כך נישואין או להפך. הדיון בדבר הוא על בסיס עיון בפסוקים שנאמרו לפני היציאה למלחמת הרשות:

"ודיברו השוטרים אל העם לאמור":

"מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישב לביתו פן ימות במלחמה ואיש אחר יחנכנו."

"מי האיש אשר נטע כרם ולא חיללו ילך וישב לביתו פן ימות במלחמה ואיש אחר יחללנו."

"ומי האיש אשר ארס אישה ולא לקחה ילך וישב לביתו פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה."

מסדר הופעתם בפסוקים של הפטורים ממלחמת רשות, למדו חכמים על המסלול ועל סדר החיים של כל אדם העומד לפני נישואין.

חכמים למדים מהפסוקים ומורים לנו מהי הדרך הטובה ביותר לאדם שמקים את ביתו. מטרתו של סדר זה היא לאפשר לבני הזוג להתחיל את חייהם המשותפים מתוך מנוחת הנפש והתרכזות בהקמת ביתם המשותף. אמנם כיום, בשל הזמן הארוך שמושקע בלימודים, בשירות הצבאי, הלאומי ועוד, עוברות שנים רבות עד שאדם מגיע לבשלות מקצועית, עם זאת יש ללמוד מכאן שכל זוג חייב להביא בחשבון לפני החתונה את יכולתו להתפרנס כדי שיוכלו לכונן את ביתם כראוי יש להתחתן מתוך אחריות גם בתחום הכלכלי.

נישואין והרהורי עבירה : איחור בגיל הנישואין עלול להביא להתמודדויות הקשורות במתח בין שני המינים, מה שנקרא בפי חז"ל "הרהורי עבירה" לכאורה, הרהורי עבירה קלים יחסית לעברה עצמה. אולם חז"ל קובעים אחרת: "הרהורי עבירה קשין מעבירה". "הרהורי עבירה קשין מעבירה, כי רגילות המחשבה מביא את האדם לידי עבירה. ועוד פירשו כי הרהורי עבירה קשין על הנפש מעבירה עצמה, לפי שהרהור תלוי בלב והנפש משכנה בלב, ועל כן כשהוא מטמא אותה במחשבה רעה קשה יותר מן העבירה עצמה, כי העושה עבירה עצמה אין מחשבתו כל כך טרודה."

בגמרא יש המלצה ברורה להתחתן בגיל צעיר כדי להתגבר על קושי זה.

רב הונא מתנהג בהתאם לשיטתו, שאמר בן עשרים שנה ולא נשא אישה – כל ימיו בעבירה. הייתכן שהוא כעובר עבירה? אלא נאמר שכל ימיו בהרהור עבירה.

אמר רבה וכן תנא דבי רבי ישמעאל: "עד עשרים שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי יישא אישה, כיוון שהגיע לעשרים ולא נשא, אומר תיפח עצמותיו.

"מצוות חכמים שיישא אדם בניו ובנותיו סמוך לפרקן, שאם יניחן, יבואו לידי זנות או לידי הרהור."

יש יתרון גדול לנישואין בגיל צעיר אם הכוונה לחיות חיים של קדושה. אולם לא נכון ולא טוב שסיבת הקשר בין בני הזוג תהיה רק כדי להתמודד עם העולם היצרי שבחוץ. יתר על כן, תחבולותיו של היצר הרע אינן נוגעות רק ליחסים בין בחור ובחורה בגיל צעיר. עלינו להיזהר לא לשגות באשליה שנישואין הם תחליף או מגן מפני התמודדות עם היצר.

הרב אליקים לבנון השיב תשובה לשאלה של בחורה השוקלת להינשא בגיל שבע עשרה וחצי כדי לא להיכשל בעברה. בתשובתו זו הוא מעמיד את העקרונות הקשורים ברצון להינשא בגיל צעיר כדי להתגבר על יצר הרע.

חברות בגיל צעיר מאוד לא מומלצת. בחור ובחורה, נער ונערה צריכים להוציא לפועל כל אחד את כוחותיו. כאשר שניהם עסוקים איש ברעהו, הרבה אנרגיה מופנית לטובת הקשר הזה, ועוד יותר, לשמירה על ההלכות של בינו לבינה. כתוצאה מזה הפוטנציאל של שניהם אינו יוצא אל הפועם, הדרך הנכונה היא, לגדול כמו שני אילנות, הגדלים במרחק איש מרעהו, כדי שלא יפריעו שורשיו וענפיו של זה לשורשיו וענפיו של רעהו. לאחר שכל אילן משלים שיעור קומה מסוים, אפשר לקטוף מכל אחד את הפרי הבשל ולעשות מרקחת מלאת טעם וריח. כך גם בהתפתחות של בחור ובחורה. בנוסף, המחשבה שאפשר לפתור את בעיות היצר הרע על ידי נישואין היא מחשבה שגויה. נישואין אינם בית חולים לסובלים מיצר הרע, אדרבא מי שנמשך לקשר קרוב, הרי נישואין בגיל צעיר עלולים להעצים את הניסיונות והמבחנים. לעתים אישה מותרת לבעלה, אך לעתים גם אסורה עליו, מי שאינו יכול להתגבר על יצרו בצעירותו, בבחרותו, מדוע שיצליח בכך יותר כאשר הוא יתחתן. מי ייתן לשניכם את הגבורה שלא להיכשל לאחר נישואיכם? הדרך הנכונה היא, להקים בית מתוך מוכנות ובשלות.

היצר המיני דורש מאיתנו התמודדות כבר מגיל צעיר. לדעתו של חז"ל נישואין בגיל צעיר מסייעים להתמודדות עם מתח זה. זוג המתחתן בגיל צעיר מתוך בשלות והתאמה אכן יזכו לרווח גם בתחום הזה. אולם, עלינו להיזהר מהמחשבה שזו סיבה מספקת לנישואין בגיל צעיר. גם זוגות נשואים ובוגרים מתמודדים עם מצבים שונים, ועל כן נישואין כשלעצמם אינם יכולים להוות פתרון.

כשרות לנישואין: לפי דיני ישראל קשורה ההלכה בדבר גיל הכשרות לנישואין במושגים

של קטן וגדול. אין בידי הקטן או הקטנה על ידי פעולתם הם, לשאת אישה או להינשא

לאיש, "נישואין" כאלה בדרך כלל אינם תופסים.

קטן שנישא, אין נישואיו תקפים ולכן אין צורך בחליצה או ייבום לאחר מותו .

"גדול" לפי דיני ישראל הוא בן שלש עשרה שנה ויום אחד. מגיל זה ואילך הוא נקרא גדול

או איש. עד אז הוא נקרא "קטן".

יוצא איפוא שגיל הכשרות לנישואין אצל הזכר הוא שלש עשרה שנה ויום אחד ואצל

הנקבה שתיים עשרה וחצי שנה ויום אחד.³

לפי הדין העברי ישנם מצבים בהם בני זוג נטולי כושר משפטי להינשא:

קטין - נישואי נער/ה צעיר מגיל 17 אסורים עפ"י החוק הפלילי. נישואים של זכר מעל

גיל 13 , ונערה מעל 12 אסורים עפ"י החוק הפלילי, אך תופסים עפ"י הדין העברי.

קידושים פרטיים הנערכים בגיל צעיר נחשבים לעבירה פלילית, והעבריינים במקרה זה,

הם החתן, מסדר הנישואין, ואבי הכלה, אם היה להם יד בדבר.⁴

³ שרשבסקי, דיני משפחה עמ' 22 ואילך.

⁴ שרשבסקי עמ' 44-51, וגם: פ' שיפמן, דיני משפחה בישראל, א {ירושלים, תשנ"ה}, 199-208.

משפט ישראלי

⁵חוק גיל הנישואין, תש"י-1950: לפיו אסור לשאת, לערוך נישואין או להשיא נערה - דהיינו, אישה, שלא מלאו לה שבע-עשרה שנים תמימות - וכל העובר על איסור זה מבצע עבירה פלילית. בצד הוראת האיסור שבחוק נקבע בחוק כי בנסיבות מסוימות ניתן ליתן היתר נישואין.

על אף האמור בחוק זה רשאי בית משפט מחוזי להרשות נישואי נערה-

1. אם היא ילדה או הרתה לאיש אשר לו ברצונה להינשא.

2. אם מלאו לנערה שש עשרה שנה ולדעת בית המשפט קיימות נסיבות מיוחדות

המצדיקות מתן היתר זה."

⁶במידה ונערכו נישואין בניגוד לחוק, והם תופסים לפי החוק החל על עניני המעמד

האישי של הצדדים – תשמש העובדה שהנישואין נערכו בניגוד לחוק ותתאפשר עילת תביעה להתרתם בדרך של גט, או בדרך של פירוק קשר הנישואין, או בדרך אחרת, הכל לפי הוראות החוק החל על עניני המעמד האישי של הצדדים.

תביעה להתרת קשר נישואין יכולה להיות מוגשת על ידי מי שנישאה בהיותה קטינה או מי שנישא בהיותו קטין, או על ידי אחד מהוריהם או מאפטרופסיהם, או על ידי עובד סוציאלי לפי חוק גיל הנישואין.

מי שעשה אחד מאלה-

- נשא קטינה או נשאה קטין
- ערך נישואין, או סייע בכל תפקיד שהוא בעריכת נישואין, או בקשר לעריכת נישואין, של קטינה או של קטין.

פסקי-דין, כרך לה, חלק רביעי, תשמ"א/תשמ"ב 1981⁵

⁶ <https://he.wikisource.org>

- השיא קטינה או קטין שהם בתו או בנו שהם נתונים לאפוטרופסותו – דינו – מאסר שנתיים או קנס.

⁷חוק גיל הנישואין כמעט ולא נאכף ע"י רשויות המדינה.

החוק בא להגן על נערות, ולעתים מתעוררת דילמה לגבי ההשלכות של אכיפה החוק, כמו העמדה לדין פלילי של בני זוג או הורים מפירי חוק, על הנערה עצמה.

נישואי קטינות מהווים פגיעה חמורה בזכויות יסוד, שכל נערה אמורה ליהנות מהם. נישואי קטינות שוללים מהקטינה את זכות היסוד השמורה לכל אדם באשר הוא להיכנס לברית הנישואין בהסכמה חופשית ומלאה .

ניסיון החיים והשכל הישר מלמדים, כי קטינה שטרם מלאו לה שמונה-עשרה שנה אינה בוגרת מספיק כדי לקבל החלטה הרת גורל דוגמת ההחלטה להינשא. יתר על כן, במקרים רבים הסכמתה של הקטינה לנישואין נובעת מלחץ שמפעילות עליה משפחתה או סביבתה, או מהמסרים הסמויים שמשדרת לה סביבתה אודות "הכדאיות" שבברית הנישואין. במקרים אחדים נכפים הנישואין על הקטינה, שאין לה כל סיכוי או יכולת להתנגד להם.

⁸**הסיבות לנישואי קטינות:** לרוב נישואים מוקדמים מהווים דרך להישרדות כלכלית. במשפחות עניות נערה צעירה יכולה להיחשב לנטל כלכלי, והנישואים לגבר שפעמים רבות מבוגר ממנה בהרבה יכולים לסייע למשפחה מבחינה כלכלית. יתר על כן גם אם הנישואים הם לנער בן אותו הגיל, המשפחה מחתנת את הקטינה מתוך תקווה כי הזוג הצעיר יוכל לעמוד על רגליו בכוחות עצמו. ככלל ככל שהמצב הכלכלי מחמיר כך יותר משפחות נוטות להשיא את בנותיהן בגיל צעיר.

⁷<http://www.acri.org.il/>

⁸ Maggie Black, "Early Marriage Child Spouses", Innocenti Digest, No. 7, (March 2001), pp. 5

בנוסף בחברות מסורתיות נישואים מוקדמים מהווים פתרון לחשש מפני פגיעה בכבוד המשפחה, שכן הם מבטיחים כי האישה תמצא תחת שליטת הגבר וכי לא יתקיימו יחסי מין לפני הנישואין. בניגוד לתפיסת האו"ם אשר רואה את הנערה כנמצאת בתהליך של התפתחות והתבגרות עד גיל 18, בחברות רבות בהן נפוצים נישואי הקטינות מושג גיל ההתבגרות איננו קיים, והתפיסה היא כי נערה אשר יכולה להיכנס להריון מבחינה פיסיית הינה אישה לכל דבר ועניין ולכן אין מניעה לכך שתינשא.

נישואין בגיל צעיר פוגעים בבריאותה הפיסיית והנפשית של הקטינה. ברובן המכריע של נישואי קטינות, הנערה נכנסת להריון בסמוך לעריכת טקס הנישואין. הריון בגיל צעיר פוגע בבריאותה של הקטינה. אין ביכולתה, בהיותה צעירה וחסרת ניסיון חיים, להתמודד נפשית עם הנישואים ועם ההורות גם יחד. לחצים אלה פוגעים בבריאותה הנפשית ובזכותה להתפתחות ככל קטין אחר.

⁹מבחינה חוקית נישואי קטינות הם עבירה הן על חוק גיל הנישואין והן על איסור בעילת קטינה, כאשר מדובר על קטינה מתחת לגיל 16 או כאשר היא מתחת לגיל 18 והבעל מבוגר ממנה, מבחינת המעמד החוקי של הנישואין, כאשר אין רישום מסודר של יותר משלוש שנים שהם נשואים בבתי הדין הדתיים, אז במקרה של גירושים הנערה נשארת פעמים רבות חסרת זכויות בעיקר בכל הקשור לרכוש. בנוסף נישואי קטינות במגזר היהודי עלולים ליצור בעיות הלכתיות.

בישראל, מתרחשים מדי שנה מאות מקרים של "נישואי בוסר" כלומר, מתחת לגיל 17, נישואים אלה כוללים הן את המקרים שבהם החתונה מתבצעת לאחר אישור בית-המשפט והן את המקרים בהם החתונה נערכת בניגוד לחוק, כלומר, ללא אישור הרשויות.

⁹ [/http://public-policy.huji.ac.il](http://public-policy.huji.ac.il)

¹⁰לחוק נקבע כי "הבועל קטינה שמלאו לה ארבע עשרה שנים וטרם מלאו לה שש עשרה שנים, והיא אינה נשואה לו, או הבועל קטינה שמלאו לה שש עשרה שנים וטרם מלאו לה שמונה עשרה שנים, תוך ניצול יחסי תלות, מרות, חינוך או השגחה, או תוך הבטחת שווא לנישואין, דינו – מאסר חמש שנים.

דיווח לכנסת:

א. מדי שנה, ב-1 במרס, יימסר לוועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת, דיווח בכתב, כמפורט בסעיפים קטנים, על יישום הוראות חוק זה, בשנה הקלנדרית שקדמה למועד הדיווח.

ב. שר המשפטים ידווח לוועדה על אלה:

- (1) מספר הבקשות שהוגשו לבתי המשפט לענייני משפחה למתן היתר נישואין.
- (2) מספר הקטינים והקטינות שקיבלו היתר נישואין מבתי המשפט לענייני משפחה, בחלוקה לפי גילאים.
- (3) הנסיבות שבשלהן ניתנו היתרי נישואין.
- (4) מספר כתבי האישום שהוגשו בכל מחוז בשל עבירות.
- (5) מספר פסקי הדין שניתנו בהליכים, ושיעורי ההרשעה והזיכוי.
- (6) גזרי הדין שניתנו בהליכים.
- (7) מספר הקטינים והקטינות שנישאו ורושמי הנישואין או בתי הדין הדתיים התבקשו לערוך את נישואיהם או לרשםם, בחלוקה לפי גילאים – לעניין רושמי נישואין ובתי דין דתיים שבשטח הפעולה של משרד המשפטים; בסעיף זה – "רושם נישואין" – הרשות הרושמת כהגדרתה בפקודת הנישואין והגירושין¹¹.

¹⁰ חוק העונשין, התשל"ז-1977, סעיפים 346 א'(1) ו-353

¹¹ חוקי א"י, כרך ב', עמ' (ע) 876, (א) 903.

פסק דין

¹² בית משפט לענייני משפחה בירושלים

16 יוני 2015

ה"נ 15-05-39578 פלונית אלמוני נ' היועץ המשפטי לממשלה

לפני כב' השופט שלמה אלבז

המבקשים

1. פלונית

2. אלמוני

ע"י ב"כ עוה"ד מרים גולדפיש

נגד

המשיב

היועץ המשפטי לממשלה

ע"י ב"כ מפרקליטות מחוז ירושלים – אזרחי

ע"י עוה"ד פנינה סין שלום

ילידת 2/98

בעניין הקטינה: ...

הבקשה: לתת היתר נישואין לקטינה אשר בעוד 9 חודשים ימלאו לה 18 שנים, עם בחור בן 19 שנים. הקטינה בהריון, נטען שבני הזוג מאוהבים כי שתי המשפחות הן משפחות מסורתיות ובמצב זה – נוכח ההריון – טובת הקטינה להינשא בהקדם. בנוסף נטען כי יגרם נזק ממוני רב באם תדחה הבקשה נוכח ההוצאות שכבר הוצאו בקשר לחתונה. נטען שהקטינה מעוניינת להינשא מרצונה החופשי וללא כל לחץ מצד כלשהו. עוד הוסיפו המבקשים שהם עלו ארצה לפני מספר שנים "ואינם בקיאים בחוק ובהלכות המקרה והמצב אליו הגיעו". יצוין שבמהלך הדיון התברר שהמבקשים עלו ארצה לפני 10 שנים ואילו אמו של מ' הינה אישה משכילה ומעורה בארץ.

¹² <http://www.toledano.co.il>

בהתקיים נסיבות מיוחדות הקשורות בטובת הקטין ביהמ"ש מוסמך להתיר נישואי קטין שמלאו לו 16 שנים.

במקרה זה בית המשפט התרשם כי המניע להחלטה להינשא הוא הבושה מפני הריון ללא נישואין, ומניע זה אין בינו לטובת הקטינה דבר.

בית המשפט דחה את הבקשה מהסיבות הבאות :

ביהמ"ש מציין כי מטרת החוק היא למנוע "נישואי בוסר". על ביהמ"ש לוודא כי החלטה להינשא "מתקבלת באופן מושכל, מרצון חופשי ואמיתי ולא תחת לחץ. באחריות החברה לשמור על הקטינים, אשר לפעמים מטעמים קצרי טווח (כגון בושה ואשמה) ותחת לחץ מהמשפחות והסביבה מבקשים להינשא – ולמנוע נישואי בוסר אלה.

ביהמ"ש התרשם כי המניע להחלטה להינשא הוא הבושה מפני הריון ללא נישואין ומניע זה אין בינו לבין טובת הקטינה דבר ודווקא הוא המעיד שהרצון להינשא לא התקבל על דעת הקטינה ועל דעת הבחור, באופן מושכל ומרצון חופשי אלא תחת הנסיבות, המשפחות והסביבה. בכל הנוגע לטענה כי ייגרם הפסד כספי מדחיית הבקשה ואין לטענה זו כלום עם טובת הקטינה. לאחר מחקרים רבים שנערכו ושמצאו שיש צורך בבשלות נפשית, חברתית ואף גופנית, להינשא ולהקים משפחה, העלאת גיל הנישואין לגיל 18 ושמירה דווקנית על הכלל לפיו נישואי בוסר מתחת לגיל 18 הם חריגים.

פסק דין

¹³היועץ המשפטי לממשלה

נגד: 1 פלונית

2. פלוני

בבית המשפט העליון בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

לפני השופטים א' ברק, יהודה כהן, י' שילה

טענת המבקשת: לפלונית (להלן - המבקשת) טרם מלאו שבע-עשרה שנים. מזה כשנתיים שהיא מכירה את אלמוני. תחילה נפגשו בסתר, שכן, על-פי מנהגי העדה הגרוזינית, אליה הם משתייכים, אין מרשים לנערה להיפגש עם חברה לפני האירוסין. כאשר נודע דבר החברות למשפחות, הוחלט, למען כבוד המשפחה, כי השניים יתארסו זה לזו, שכן, על-פי מנהגי העדה, עם האירוסין מותר לבני הזוג להיפגש בחופשיות. שחופשיות זו סכנותיה בצדה. הורי המבקשת חוששים, כי הנערה תיכנס להיריון. במקרה זה - מצהיר אבי המבקשת "מנהגי העדה שלנו חמורים ביותר. אני ואשתי נהיה חייבים להוקיע את בתי לגרשה מהבית ודבר זה ימיט אסון עליה ועלינו יחדיו". מכאן רצונם של ההורים, כי המבקשת תינשא לבחיר לבה. לכך מצטרף גם השיקול, כי הורי המבקשת ושתי אחיותיה גרים בדירה קטנה וצפופה, וכי "שום פתרון אינו נראה באופק לצפיפות הדיור שלנו אלא אם כן תוכל בתנו לצאת מהבית ולהינשא לחבר שלה". זהו גם רצונה של המבקשת ושל חברה, אותו היא אוהבת, ולו היא רוצה להינשא "כמה שיותר מוקדם". אף היא "חוששת ממנהגי העדה הגרוזינית שאליה אנו משתייכים. אם אכנס להריון תוקיע אותי העדה ומצבי וכן מצב הורי יהיה לבלי נשוא". המבקשת עולה לכתה י"א של בית-ספר תיכון, ובכוונתה להמשיך בלימודיה. לדעתה, נישואיה לא ישפיעו לרעה על לימודיה. מתוך חוות הדעת, שהגישה העובדת הסוציאלית, אנו למדים, כי המבקשת קיבלה חינוך

¹³ [/http://psakim.com](http://psakim.com)

שמרני על-פי מנהגי עדתה, וכי היא מקבלת על עצמה את הנורמות, הנהוגות בעדתה. היא נערה מפותחת ונראית מבוגרת מכפי גילה, אם כי היא חסרת ניסיון ובאה מסביבה מוגנת ביותר. אשר למשפחה, נקבע בחוות הדעת, כי זו בעלת אמצעים, וביכולתה לסייע לבת מבחינה כלכלית. החתן המיועד שוחרר מהצבא עם פרופיל 24, ועתה הוא פתח עסק עצמאי עם אחיו ודודו.

נישואיה של המבקשת היו נערכים בוודאי ללא דיחוי, לולא הוראתו של חוק גיל הנישואין, תש"י-1950 לפיו אסור לשאת, לערוך נישואין או להשיא נערה - דהיינו, אישה, שלא מלאו לה שבע-עשרה שנים תמימות - וכל העובר על איסור זה מבצע עבירה פלילית. במסגרת הוראתו של סעיף 5(2) לחוק פנו המבקשת, אביה וחברה לבית המשפט המחוזי בבקשה למתן היתר לנישואיה עם בחיר לבה. לפני הערכאה הראשונה היו תצהירים של המבקשת, חברה ואביה, וכן חוות הדעת של העובדת הסוציאלית, אשר המליצה לכבד את רצון הצדדים ומנהגי העדה וליתן למבקשת את מבוקשה. שונה הייתה עמדתה של היועץ המשפטי לממשלה, אשר ציינה, כי לדעתה אין נסיבות מיוחדות, המצדיקות מתן היתר בעניין שלפנינו. בית המשפט המחוזי, נתן את ההיתר המבוקש, והדגיש, כי בני הזוג הגיעו לפרקם, הם מאורסים זה לזו, וחברותם נמשכת מזה שנתיים. בית המשפט התחשב במנהגי העדה ובצפיפות מגורי המשפחה. צוין, כי אף שההשתייכות העדתית כשלעצמה אינה מהווה "נסיבות מיוחדות", הרי יכולה היא להצטרף לנסיבות כבדות משקל אחרות, הכרוכות בה. מסקנתו של בית המשפט הייתה, כי אדם מן היישוב יתקשה להבין עמדה של קיום איסור נישואין בעניין שלפניו, ועל-כן ניתן ההיתר המבוקש. על החלטה זו מערער היועץ המשפטי לממשלה לפנינו. הכלל הוא שנישואי נערה אסורים הם, ורק במקרים מיוחדים, כאשר לדעת בית המשפט קיימות נסיבות מיוחדות המצדיקות זאת, ניתן ליתן התר נישואין. מאחורי כלל זה עומדת ההשקפה, כי על החברה המאורגנת לשמור על הנערה, אשר, לעתים קרובות, מטעמים קצרי טווח משלה ותחת לחץ הוריה, מבקשת להינשא, והיא אינה בשלה לכך, לא מבחינה פיסית ולא מבחינה רגשית. יצירת

תא משפחתי וגידול ילדים הם זכות וחובה, אשר דורשים בגרות נפשית וגופנית, אשר לפי הגישה החקיקתית נערה, שטרם מלאו לה שבע-עשרה שנים, אינה נהנית מהם. גישה זו, המבקשת לקבוע גיל מינימום לנישואין, אינה מיוחדת לנו. היא מקובלת במרבית האומות בנות התרבות.

ניתן לקבוע מספר עניינים, אשר בוודאי אינם מהווים, כשלעצמם נסיבות מיוחדות, המצדיקות מתן היתר נישואין:

הסכמת הנערה לנישואיה: הסכמה זו היא תנאי הכרחי לעריכת הנישואין, אך אין היא תנאי מספיק למתן היתר. כפי שראינו, החוק בא להגן על הנערה מפני הסכמתה שלה עצמה. מכאן מתבקשת גם המסקנה, כי אהבתה של הנערה לבחיר לבה אינה כשלעצמה נסיבה מיוחדת, המצדיקה היתר נישואין, שכן, לכאורה, חזקה על נערה צעירה, שנישאת מאהבה.

הסכמת הורי הנערה: עצם העובדה, כי הורי הנערה מסכימים לנישואיה ואף יוזמים אותם, אינה תנאי מספיק למתן היתר. כפי שראינו, החוק בא להגן, לעתים, על הנערה מפני הוריה שלה, אשר מטעמים משלהם מבקשים להשיא את בתם, בטרם הגיעה לגיל שבע-עשרה. היתר הנישואין בא לפתור את בעייתה של הנערה ולא את בעייתם של הוריה.

התוצאה היא, כי אנו מקבלים את הערעור, מבטלים את פסק-דינה של הערכאה הראשונה ואת ההיתר, שנתנה לנישואיה של המבקשת. בהתחשב בנסיבות העניין, אין צו להוצאות.

השוואה בין המשפט הישראלי לעברי

ראינו במהלך העבודה כי ישנם דינים הדומים בין המשפט הישראלי למשפט העברי. מאידך, ישנם דינים השונים בין המשפט הישראלי למשפט העברי. כמו כן ישנן סוגיות להן ישנה התייחסות במשפט הישראלי אך לא במשפט העברי, ולהיפך.

הנושא של גיל הנישואין נדון הן במשפט הישראלי והן במשפט העברי אבל יש שוני בהתייחסות.

גיל הנישואין לפי ההלכה הוא 13 אבל המשפט העברי קבע את גיל 18 לגיל בסיס לחופה שאז יוכל להסתדר עם בית ועבודה ואז למצוא אישה וזה בהנחה של הגיל בהשוואה לימינו מבחינת תוחלת החיים זה הגיוני ונכון כיום.

גיל הנישואין לפי המשפט הישראלי הוא 18 ואם מישהו נישא לפני גיל זה עובר על החוק, וכן כל מי שסייע בעריכת נישואין אלה עובר עבירה פלילית, ומקבל עונש .

גם במשפט הישראלי וגם במשפט העברי מתייחסים לגיל עצמו אך במשפט העברי אין עונש למי שהתחתן מתחת לגיל 18 , כי החוק להלכה הוא שבגיל 13 כבר אפשר להתחתן מכיוון שפעם זה היה מקובל ומגיל צעיר כבר הזוג היה בשל נפשית ופיזית להינשא ולהקים בית, אבל נקבע להלכה גיל 18 מכיוון שהיום הזוגות עדיין לא בשלים ובנויים להקים משפחה, נקבע גיל זה כדי שאנשים יעבדו ויתפרנסו ויהיו בשלים ומוכנים ולאחר מכן יישאו אישה , אך זה לא חובה .

ואילו במשפט הישראלי החוק מתיר נישואין בגיל 18 ולא לפני. אפילו הוא מטיל עונש על מי שסייע בעריכת נישואין אלה, כיום החוק מקפיד יותר כי היום הרבה זוגות עדיין לא מוכנים להקים בית ולהביא ילדים בגיל צעיר, ולכן החוק לא מאפשר נישואין כאלה, אך יש מקרים חריגים שבהן החוק מתיר נישואין, אך ברוב המקרים זה לא קורה.

סיכום

כפי שניתן לראות, נישואי קטינים בישראל היא סוגיה סבוכה המעלה שאלות באשר לחשש לפגיעה בקטינים באמצעות נישואים אלה. יש לציין כי בשנים האחרונות נעשו מספר ניסיונות להעלאת גיל הנישואין הקבוע בחוק מ-17 ל-18.

¹⁴ נישואי בוסר, בעיקר בקרב נערות מקשה עליהן לרכוש השכלה, לרכוש מקצוע ובמקרים רבים הנערות הללו אינן בשלות לאמהות והורות, דבר הפוגע בהן, בילדים ובמשפחה כולה.

העלאת גיל הנישואים לא תפתור את הבעיה מכיוון שנישואי קטינות נעוצות עמוק בתוך מסורות דתיות. פתרון לנושא צריך להיות בפן האזרחי ולא הפן הפלילי, בעיקר באמצעות חינוך כנגד התופעה.

¹⁴ <https://www.knesset.gov.il>

ביבליוגרפיה:

אתרים :

/Maggie Black, "Early Marriage – Child Spouses", <http://www.unicef-irc.org>

<https://he.wikisource.org>

[/http://www.acri.org.il](http://www.acri.org.il)

Maggie Black, "Early Marriage Child Spouses", Innocenti Digest, No. 7, (March 2001),

pp. 5

[/http://public-policy.huji.ac.il](http://public-policy.huji.ac.il)

[/http://www.toledano.co.il](http://www.toledano.co.il)

[/http://psakim.com](http://psakim.com)

<https://www.knesset.gov.il>

ספרים:

"בית חינוך ומשפחה"

שרשבסקי, דיני משפחה עמ' 22 ואילך.

¹ שרבשסקי עמ' 44-51, וגם: פ' שיפמן, **דיני משפחה בישראל**, א {ירושלים, תשנ"ה}, 199-

208

פסקי-דין, כרך לה, חלק רביעי, תשמ"א/תשמ"ב 1981

חוקי א"י, כרך ב', עמ' (ע) 876, (א) 903.

חוק העונשין, התשל"ז-1977, סעיפים 346 א'(1) ו-353

